

SEITSMES SEISUSES

J. Anveldi nim. Tartu Pedagoogilise Kooli eelkäijateks on olnud kuus kooli mitmesuguste nimedega. Alustagem siis ajast poolteist sajandit tagasi.

1804. aasta koolistatuudiga loodi Venemaal õpperingkonnad ning koondati koolide juhtimine ja kontrollimine ülikoolide juurde loodud koolikomisjonide kätte Tartu ülikooli koolikomisjon nägi linnadesse ette **elementaarkoolid**. Nendele oli vaja õpetajaid ning koolikomisjoni ettepanekul asutati Tartu seminar.

1. ELEMENTAARKOOLI-ÕPETAJATE SEMINAR

Seminar sai seadusliku aluse juba 1820. aastal, kuid inspektori-peaõpetaja puudumisel alustas tegevust alles 7. augustil (vkj.) 1828. aastal seminarile ostetud majas väljaspool tolleagset linnapiiri — Riia maantee ääres (praegu Riia tn. 23, TRÜ õppehoone). Seminari esimeseks inspektori oli Dietrich Heinrich Jürgenson.

Seminar oli riigi ülalpidamisel, saksa õppekeelele kinnine (internaadikasvatusega) õppeasutus, kuhu võeti eksamitega kihelkonnakooli lõpetanud poeglapsi, kes olid vähemalt 17 aastat vanad.

Õpilasi oli seminaris kuni 1865. aastani kõigest 10—14, õpiaeg kaks aastat. Siis võeti kümne riigikasvandiku kõrvale 40—50 omal kulul õppijat, õpiajaks sai kolm aastat. Õpilaste enamiku moodustasid eestlased, nende kõrval oli sakslasi, lätlasi ja mõni venelane.

Kuni 1865. aastani õppisid kõik koos ühes klassiruumis. Pearõhk langas usuõpetusele. Tähtsaks peeti ka vene keelt, sest 1836.—1858. aastani saadeti iga kire aasta tagant kaks parimat lõpetajat Peterburi Pedagoogilisse Peainstituuti valmistumaks vene keele õpetajateks Eesti kreiskoolidele. Nii lähetati Peterburi üldse 32 kasvandikku. Teiste ainete õpetamisel olid määravad elementaarkooli vajadused, muu hulgas õpetati muusikat, sest seminari lõpetanu pidi saama ettevalmistuse ka laulmisõpetaja, samuti kõstri ja organisti ametiks. Pedagoogiliseks praktikaks kasutati seminari kõrvalhoones asuvat Tartu Abistamisseltsi vaestekooli; vastava

haridusega õpetaja puudumisel töötas seal seminaristid inspektori juhendamisel.

Seminaris valitses saksakeelne kristlik kasvatus. D. H. Jürgensoni ajal kandis see perekondlikku laadi, hiljem muutus tavalliseks internaadikasvatuseks.

Seminari õpetajateks (neid oli alul kaks, hiljem neli) olid peamiselt sakslased, vene keele õpetajateks venelased. Nimekaimaid õpetajaid oli Läti rahvusliku liikumise tegelane Atis Kronwalds (1867—1873).

Hoonele tehti juurde- ja pealeehitus 1872. aastal. Muidu oli seminari majanduslik olukord üpris vilets: pilratud eelarvesummad ei võimaldanud täiendada õppevahendite kogusid, õpetajate palgad olid madalad, õpilaste toitlustamine kehva.

Vahepeal oli Tartus avatud vene õppekeelele seminar, saksa õppekeelele seminar suleti 1889. aastal.

Seminaris õppis üldse 505 noormeest, kellest kursuse lõpetas 403. Saksameelsuse kiuste andis seminar eesti haridus- ja kultuurile mitmeid väljapaistvaid tegelasi, nagu luuletaja F. Kuhlbars, kirjanikud J. Pärn ja J. Kunder, kunstnik K. Raud, tuntud pedagoogid G. Blumberg, R. Kallas jt.

Vene kultuuri mõju suurehmine Baltimaadel 19. sajandi teisel poolel ja tsaarivalitsuse venestamispoliitika ääremade väkerahvaste suhtes tõi päevakorda vene õppekeelele seminari asutamise. Rahvakoolid vajasisid vene keelt hästi oskavaid õpetajaid, kelleks saksa õppekeelele seminari lõpetajad ei sobinud. Seminar kavatses esialgu avada Põhja-Eestis, kuid jäädi lõpuks peatumata Tartule. Seminar lubati avada tsaari otsusega 3. septembril 1877. Õppetöö algas ühe esimese klassiga 5. märtsil (vkj.) 1878. aastal seminarile ostetud majas Lai (praegu Mätsurini) tn. 28.

2. ÕPETAJATE SEMINAR

Õppeasutus kandis kuni 1889. aastani Tartu. alates 1893. aastast Jurjevi Õpetajate Seminari

nime. Seminari harjutuskoolile anti maja Peterburi tn. 93 (Leningradi mnt. 101) ja 1909. aastal õppehoone Pepleri (Pälsöni) tn. 13.

Seminari ettevalmistusklassi võeti võistluseksamitega kihelkonnakooli, kreeka-õigeusu kirikukooli ja 2-klassilise ministeeriumikooli täieliku kursuse järel. Vanuse alammääraks oli 15, ülemmääraks 21 aastat. Et soovijaid tuli neli kuni viis korda rohkem vabade kohtade arvust, pääsesid sisse ainult kõige tugevamaid. Õpilaste enamik pärines maalt, kehvematest oludest, õppimine seminaris oli neile suureks soodustuseks hariduse ja kutse omandamisel.

Rõhk oli asetatud vene keelele. Õpetati ka eesti keelt kolme nädalatunni ulatuses, samuti oli luteriusulistele usuõpetus eesti keeles. Tähtsal kohal olid muusika ja laulmine. Seminaris teutses heatasemeline koor ja sümfoniaorkester.

Seminari kasvatuslik vaim oli võrdlemisi vabameelne esimese direktori Lev Ždanovitši (1878—1883) ajal ning kõige tagurlikum viimase direktori Aleksei Troitski (1910—1917) ajal. Sellest on kirjutanud ka akadeemik Hans Kruus, kes õppis seminaris 1907—1911.

Sõjarinde lähenedes 1917. aasta sügisel evakueeriti seminari varundused Uraalidesse. Õpilased ja enamik õpetajaid jäi kohale ja jätkas tööd kuni seminari sulgemiseni Saksa okupatsioonivõimude poolt 1918. aasta märtsikuus.

Neljakümne aasta jooksul õppis seminaris ligi tuhat noormeest, kellest õpetajakutse omandas 620. Seminaris on õppinud J. Anvelt (1900—1902), kirjanikud J. Tamm, E. Peterson-Särgava, akadeemik H. Kruus, prof. J. Depman, helilooja T. Vettik ja mitmed tuntud pedagooge.

3. SEMINAR JA ESIMESED NAISÕPILASED

Üleminek emakeelsele õpetusele ja sellega seoses koolivõrgu tunduvalt laienemine pärast Suurt

Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni tingis õpetajate ulatuslikuma ettevalmistamise. Seda tuli arvestada ka võimule tulnud Eesti kodanlikul valitsusel. Avati uuesti seminar Tartus ja Rakveres ning asutati uued Tallinnas, Võrus ja Läänemaal (Uuemõisas). Tartu Õpetajate Seminar alustas tegevust 24. märtsil 1919. aastal.

Seminari ülesandeks oli ette valmistada õpetajaid 6-klassilisele algkoolile. Õppekursus kestis kuus aastat ja tugines 6-klassilisele algkoolile. See oli õppemaksuta, riigi ülalpeetav õppeasutus nii poeg- kui ka tütarlastele, kusujuures kehvemad ja edukamad õpilased said stipendiumi. Lõpetajad omandasid täieliku keskhariduse ja algkooli-õpetaja kutse. Vastu võeti võistluseksamitega, sest tung võistluseksamitega, sest tung seminari oli suur. Sisse pääsesid ka andekamad õpilased vaesematest rahvaskoolidest. Viimane asjaolu oli kodanlusele kui pind silmas.

Seminar töötas eelkäijalt päritud kitsastes ruumides. Õpetati üldaineid nagu gümnaasiumi humanitaarharus, millele lisandusid pedagoogilised ja nn. oskused (laulmine, võimlemine, joonistamine, käsitöö) ning pedagoogiline praktika. Õppetöö tase seminaris oli küllaltki kõrge, sest peale tuntud pedagoogide (direktor J. Tork, õpetajad M. Kampmann, E. Jaanvärk jt.) õpetas siin ülikooli õppejõude (J. Aul, A. Vaga, A. Saareste, P. Tarvel jt.), kunstnikke ja heliloojaid (V. Mellik, J. Aavik, M. Saar jt.). Seminaris tegutsesid mitmed erialaringid, arvukas laulukoor ja sümfoniaorkester.

Õpetajate üleproduktseerimise ettekäändel sulges kodanlik valitsus arvates 1. augustist 1932 kõik seminarid Eestis.

Kolmeteistkümneme aasta jooksul olid Tartu seminaris saanud ettevalmistuse 367 noort õpetajat, nende hulgas hilisem nõukogude riigi- ja ühiskonnategelane V. Telling, heliloojad E. Tubin, E. Oja, A. Karindi, teatritegelsed O. Raukas, K. Ader jt.

(Järgneb.)